

ВІДЗИВ

офіційного опонента
на дисертацію Вельчевої Ксенії Олександрівни
«"Видіння про Петра Орача" Вільяма Ленгленда:
поетика жанру»,
представлену на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн

Огляд наукового доробку сучасних українських літературознавців дозволяє стверджувати зі значною часткою вірогідності, що більшість досліджень присвячено історико-літературному процесу ХХ – ХХІ ст., що цілком обумовлено бажанням виявити найбільш значущі художні тенденції сучасності. Тим помітнішими стають ті розвідки, які присвячено творам або явищам віддалених у часі періодів культури, особливо таким, що мали потужний креативний потенціал і самим фактом своєї появи відкривали у культурному середовищі певні традиції чи започатковували дискурсивні практики.

Саме до художнього явища такого рівня і звертається у своєму дисертаційному дослідженні Вельчева Ксенія Олександрівна, і формулюючи наукову мету, актуальну як з точки зору теорії літератури, так і з точки зору історії літератури, – дослідити поетику жанру «Видіння про Петра Орача» Вільяма Ленгленда і на основі сучасних літературознавчих методологій розширити уявлення про найбільш яскраву пам'ятку морально-дидактичної поезії в Англії ХІV сторіччя.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури. Структура роботи добре продумана, вона відповідає логіці наукового дослідження і вимогам до кандидатських дисертацій.

У вступі дисертантка обґрунтовує актуальність і наукову новизну дослідження, формулює мету і завдання дисертації.

У першому розділі роботи «“Видіння про Петра Орача”»: на підступах до літературознавчого розуміння» авторка зосереджується на наукових розвідках, присвячених творчості Вільяма Ленгленда та соціокультурному контексту твору «Видіння про Петра Орача», який було названо «квестом у пошуках духовного знання» (стор.15). В центрі проблемного поля першого підрозділу розглядається творчість Вільяма Ленгленда в наукових рефлексіях зарубіжних та українських науковців. К.О. Вельчева досліджує науковий дискурс щодо авторства, жанру та поетики алегорії «Видіння про Петра Орача». Цікавими є інтерпретування авторкою жанру твору – це жанр алегоричного видіння (стор. 22).

Третій підрозділ першого розділу присвячено соціокультурному контексту «Видіння про Петра Орача». Дослідниця дуже детально, спираючись на велику кількість історико-літературних розвідок, зображує епоху становлення «національної ідентичності англійців» (стор. 24), яка була сприятливою для розвитку культури.

Слід зазначити, що в цьому розділі є декілька фактографічних помилок. Так, назва твору «Персеваль Гельський» (стор. 27) треба писати «Персеваль, або повість про Грааль» Кретьєна де Труа, а замість назви твору «Вільям Палермський» – «Вільям Палернський». Також ім'я відомого британського філософа, релігійного діяча та перекладача Іоанна Скота Еріугена написано з помилками (стор. 35). Імена перекладачів, які за ініціативи Вікліфа переклали Євангеліє англійською мовою, слід писати Ніколас Херефорд та Джон Парві (Пурві).

Другий розділ – «Жанр алегоричного видіння: англійська версія в контексті літературних традицій» – складається із двох підрозділів. У першому підрозділі авторка робить спробу наголосити, що «сон у літературі використовується як художній мотив і як форма» (стор. 45). Доречною є наведена дисертанткою класифікація алегоричних видінь на основі проблемно-тематичного спектру, згідно з якою виокремлюються релігійні, куртуазні та сатирично-памфлетні видіння. Крім того,

К.О. Вельчева класифікує видіння з огляду на характер обрамлення, що дозволяє відокремити видіння-сни від видінь-одкровенень, обрамленням яких виступають різні мотиви.

У підрозділі 2.2. простежується генетичний зв'язок англійського алегоричного видіння з французьким «Романом про Троянду». Дисертантка веде мову про французькі витoki жанру видіння-сну в англійській літературі, який опановує широкий діапазон тем і сюжетів, досягаючи дійсних художніх висот, створюючи плodотворну основу для розвитку нових літературних традицій. Хочеться зауважити, що авторкою допущена певна кількість стилістичних помилок чи описок, відсутність розділових знаків (стор. 45, 46, 48, 49, 51, 53, 58). Слово «коринфяне» написано з помилкою (стор. 48, 155). Також автором твору «Сон Сципіона» помилково названий Макробій замість Цицерона (стор. 58).

Ключове значення, на наш погляд, має третій розділ, в якому наголошується, що автор «Видіння про Петра Орача» звертається до довічних і актуальних питань англійського суспільства, які сконцентровані навколо проблеми спасіння, вельми актуальної для релігійної думки XIV сторіччя.

Комплексні дослідження поетики жанру «Видіння про Петра Орача» та соціокультурний контекст твору Ленгленда, проведений у першому розділі, характеристика жанру алегоричного видіння в контексті літературних традицій у другому розділі роботи є органічною передумовою для докладного, послідовного аналізу «Видіння про Петра Орача» у третьому, найбільш об'ємному за обсягом і змістовим наповненням розділі.

Третій розділ дисертації «Поетика видіння в поемі В. Ленгленда» складається з семи підрозділів, хоча в авторефераті зазначено – з шести. У підрозділі 3.1. висвітлюються риси композиції «Видіння про Петра Орача», де пролог виражає морально-релігійну позицію В. Ленгленда і задає проблематику всієї поеми. У підрозділі привертають увагу зроблені

дослідницею наступні акценти: по-перше, у пролозі містяться традиційні компоненти обрамлення сну, де особа сновидця – загадкова, по-друге, в описі часу і місця сну Ленгленд використовує елементи традиційного для того часу *locus amoenus* (стор.63). Авторка зауважує, що В. Ленгленд в поемі актуалізує біблійну образність, а також долучає елементи «низової» культури.

В цьому підрозділі дисертантка досліджує Варіант В поеми Ленгленда, який бере за основу аналізу твору. Але, загальновідомо, що існує три варіанти поеми і доцільно було б надати інформацію про інші варіанти та уточнити мотивацію власного вибору.

У другому підрозділі третього розділу представлено аналіз поетики першої частини поеми, в якій увага поета привернута до сучасного йому суспільства. Моральний занепад сучасників, втрату духовних орієнтирів В. Ленгленд помічає у всіх представників суспільства, але найчастіше піддає критиці ченців та правників, які забули про християнську любов та сильніше за все воліють збагатитись. Ключовим способом виправлення та спокутування гріхів поет вважає каяття та сповідь.

У підрозділі 3.3. дисертантка розглядає мотив паломництва, який став доволі популярним в літературі того часу. Паломництво Петра Орача в поемі Ленгленда – це пошук Істини. Цілком обґрунтовано звучить думка про готовність Петра показати дорогу Істині, взяти на себе роль духовного лідера, розширює можливості трактування персонажа (стор. 95). Дослідниця цілком слушно веде мову про зв'язок між темою праці та пошуком істини, як основної теми паломництва в поемі Ленгленда. К.О. Вельчева наголошує, що Ленгленд актуалізує духовний сенс ритуалу паломництва, що полягає в спасінні душі, спираючись на біблійні притчі та метафори.

Слід зауважити, що в цьому підрозділі дисертантка припустилася помилки в назві поеми «Країна Кокейн» (стор. 103), замість якої слід писати «Земля Кокейн», або «Країна ледарів».

Підрозділ 3.4. містить аналіз щодо дискусії про проблему спасіння, яка розгортається у другій частині поеми під назвою «Vita de Dowel, Dobet and Dobest» та ставлення автора «Видіння про Петра Орача» до неї. Поетичне мистецтво В. Ленгленда дисертантка характеризує як орієнтоване на риторичну майстерність церковної проповіді. Слова персонажів рясніють прийомами, які створюють ефект ораторської емоційності, що властиві проповіді. Цитатами з Біблії просякнуті проповіді алегоричних фігур. Свідченням про орієнтацію В. Ленгленда на широку аудиторію є цитування Біблії латиною з подальшим перекладом чи парафразом та прагнення інтерпретувати біблійні слова, що є подібними до слів проповідника.

У цьому підрозділі дисертантка зосереджується на різних аспектах пошуків християнських цінностей. Авторська критика, що спрямована на поведінку і звичаї ченців, розвиває традиції станової сатири; думка про те, що ум і освіченість, згідно з баченням Ленгленда, не є запорукою чесноти і не гарантують спасіння. Образ Фортуни знаходиться в контексті традиційного зображення цієї богині як алегорії земного світу з його спокусами; Ленгленд пропонує свою програму реформ церкви і вказує на привілейовану роль вчених. Перевагою вченості постає її здатність допомогти людині у виправленні власних недоліків. Слід зауважити, що на стор. 112 авторка використала неточний переклад слова «Princers», яке слід перекладати не як «принц», а «перший, або принцепс – титул імператора у Римі».

У підрозділі 3.5. – «Релігійні ідеї В. Ленгленда в системі алегоричних образів» – йдеться про специфіку художнього втілення образів теологічних чеснот і Трійці в другій частині поеми. Дисертантка наголошує, що прагнення В. Ленгленда до прояснення своїх алегоричних образів, надання наочної форми абстрактним поняттям робить їх близькими і зрозумілими пересічній низовій аудиторії. Автор «Видіння про Петра Орача» виявляє пильну спостережливість до життєвих реалій і залучає їх для з'ясування

питань релігії, як це могло б бути у церковній проповіді. Така тенденція проявляється в емблемному зображенні Трійці як трьох опор для дерева Милосердя, а також у порівнянні Триєдності Бога з нероздільністю трьох елементів свічки, факела, горіха або руки.

Підрозділ 3.6. присвячено біблійним подіям життя Ісуса, які інтерпретуються автором у дусі середньовічного кодексу поведінки правителя. Діяння Ісуса автор співвідносить із тріадою Dowel, Dobet and Dobest. З цього видно, що Ленгленд поширює і надалі мотив троїчності, що лежить в основі багатьох концепцій середньовічної культури, на діяння Христа, «робить прагнення до ідеалу універсальним принципом світобудови» (стор.192).

У підрозділі 3.7. дисертантка зауважує, що автор «Видіння про Петра Орача» передає ідею важливості свободної волі та вибору людини у справі спасіння душі. Безумовно важливим для роботи є акцентування місії апостола Петра, яку Ленгленд проектує на образ Петра Орача. Сільськогосподарська праця Петра постає як алегорія церковного богослужіння та турботи про парафію.

Як зазначає К.О. Вельчева, В. Ленгленд поєднує різні часові пласти, при цьому дуже оригінально використовуючи жанрові можливості алегоричного сну. Плин життя сновидця Вілла, можливий в будь-який період християнської історії, супроводжується в останніх розділах поеми побаченими уві сні біблійними подіями. Тенденція загострення інтересу до індивідуума, яка була характерною для англійської літератури кінця XIV сторіччя, простежується у Ленгленда, який у поемі «Видіння про Петра Орача» проявляє увагу до особистості та її внутрішнього світу.

Слід зазначити, що в цьому розділі є невелика кількість описок та стилістичних огріхів (стор. 95, 108, 114, 116, 130, 138, 142, 161, 185, 187). На стор. 179 дисертантка помилково вказала прізвище дослідника В.В. Скита замість С. Барні, зазначеного у списку використаної літератури під номером 135. На стор.194 невірно вжито слово «кукіль»: замість

іменника чоловічого роду «куколем» – іменник жіночого роду «куколю». Фразу «кардинальні чесноти» (стор.196) слід замінити на «кардинальські», тому що воно походить від слова «кардинал».

Узагальнюючи все вищесказане, можна стверджувати, що дисертантці вдалося влучно проаналізувати образну систему і сюжетну організацію «Видіння про Петра Орача», важливі топоси і тематичні комплекси, семантику твору, наративні засоби тощо.

Окремо хотілося б прокоментувати список використаної літератури. Він засвідчує, що дисертантка опрацювала великий масив історико-літературних праць, присвячених темі дослідження. Список джерел нараховує 213 позицій. Зауважимо, що і цей об'ємний список можна було б поповнити виданнями з історії англійської літератури, підготовленими кращими англійськими спеціалістами, зокрема 18-томною Кембриджською історією англійської літератури (її можна читати в Інтернет-виданні).

Питання, відповіді на які хотілося б почути під час захисту, наступні:

На сторінці 66 дисертантка пише: «Як алегорія істинної віри сприймався біблійний образ будинку, побудованого на камені. ... Ці образи входять до арсеналу алегоричної літератури: до символіки архітектурних образів часто вдається Спенсер, підхоплюючи традицію у середньовічних поетів». Хотілося б уточнити, чим представлена символіка архітектурних образів у Спенсера, який перейняв цю традицію у середньовічних поетів і, зокрема, у Ленгленда?

Двомовність (англійська і латина) є характерною для стилю всієї поеми «Видіння про Петра Орача» і може зустрічатися в межах як одного, так і багатьох рядків. Потребує відповіді питання, хто ще з середньовічних авторів використовував прийом двомовності тексту твору?

Загальне враження від роботи є позитивним. Висловлені у відгуку зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Висновки роботи є достатньо аргументованими і не викликають заперечень. В цілому, представлена дисертаційна робота є цікавою, вона сприятиме

подальшим розвідкам в галузі англійської середньовічної літератури. Наукові положення дисертантки є переконливими і не викликають заперечень. Текст опублікованого автореферату відповідає змісту дисертації, як і публікації авторки, в яких розкрито основні положення, що виносяться на захист.

Усе вищесказане дозволяє стверджувати, що дисертація «”Видіння про Петра Орача” Вільяма Ленгленда: поетика жанру» є самостійним і завершеним дослідженням. Вона відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015р., а її автор, Вельчева Ксенія Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн.

Офіційний опонент,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного
технічного університету

М.А. Щербина

Підпис доцента кафедри перекладу Дніпровського державного технічного університету М.А. Щербини

ЗАСВІДЧУЮ:

В. о. ученого секретаря
Вченої ради ДДТУ

В. М. Гуляєв